

JÓZEF KOBYLECKI
Akademia Podlaska w Siedlcach

SYSTEM KSZTAŁCENIA ROLNICZEGO W WYBRANYCH KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

Wstęp

Kształcenie i edukacja, postrzegane są dziś przez Unię Europejską jako główna broń przeciwko bezrobociu. Każde państwo decyduje, czy wykonywanie danego zawodu może być ostatecznie zabezpieczone poprzez działanie mechanizmu swobodnej konkurencji, czy też pewne zawody muszą podlegać określonym uregulowaniom i w jaki sposób winno to przebiegać. Kwalifikacje niezbędne do wykonywania zawodu, który podlega uregulowaniu, są z reguły oparte na narodowym systemie edukacyjnym, dlatego też stanowią przeszkodę w wykonywaniu tego zawodu przez osobę, która nabyła kwalifikacje w innym państwie.

Poziom i treści takiego nauczania są przeważnie określone w odniesieniu do krajowego systemu edukacji, co oznacza istnienie pewnego elementu dyskryminacyjnego, tzn. wymogu nabycia wykształcenia w danym kraju. Ponadto, aby praktykować wybrany zawód, należy również nabyć określone kwalifikacje. W każdym z państw Unii Europejskiej wymogi te odnoszą się do obywateli danego państwa oraz obywateli pozostałych państw. Z oczywistych względów obywatele pozostałych państw nie zawsze mogą sprostać tym wymaganiom.

Celem opracowania jest przedstawienie funkcjonujących w krajach Unii Europejskiej systemów kształcenia rolniczego oraz wykazanie, że nie obowiązują w niej jakieś jednolite standardy edukacyjne, lecz każdy z członków opiera kształcenie na własnym systemie wypracowanym w swoim kraju.

W literaturze nie można doszukać się specjalistycznych prac zwartych na temat stanu oraz systemów oświaty rolniczej w krajach Wspólnoty Europejskiej. Na uwagę zasługuje jedynie opracowanie J. Krosnego charakteryzującego system kształcenia rolniczego w RFN [Krosny 2001] oraz M. Butkiewicza, który opisuje systemy kształcenia zawodowego w większości krajów Europy [Butkiewicz 1995]. Struktury systemów kształcenia szeroko ujmuje Fundacja Rozwoju

Systemu Edukacji „EURIDICE” [EURIDICE 1998]. Opracowanie niniejsze jest efektem przede wszystkim badań bezpośrednich.

Podstawową metodą badawczą był sondaż diagnostyczny oraz analiza porównawcza, w ramach których użyte zostały takie techniki badawcze, jak: ankieta, wywiad, obserwacja, analiza literatury przedmiotu oraz badanie dokumentacji, badania porównawcze oraz badania statystyczne. Badania dotyczyły systemów edukacji w krajach Unii Europejskiej, a w opracowaniu przedstawiono wyniki badań dokonane w pięciu, najbardziej charakterystycznych dla Wspólnoty Europejskiej, krajach, tj. w Austrii, Danii, Holandii, Niemczech i we Francji.

Przyjęta metodyka i organizacja badań umożliwiły zebranie materiału empirycznego w zakresie, jaki był niezbędny dla dokonania diagnozy stanu oraz sformułowania uogólnień i wniosków praktycznych.

2. System kształcenia rolniczego w Unii Europejskiej

W Austrii [Butkiewicz 1995, Tadeusiewicz 1997] obowiązek szkoły ogólnokształcącej trwa 9 lat i składa się z trzech cykli:

Cykl pierwszy, to czteroletnia szkoła podstawowa (*Grundschule*), dająca wszystkim dzieciom jednolite wykształcenie elementarne.

Cykl drugi, trwający 8 lat, dotyczy młodzieży w wieku 10–19 lat i obejmuje dwa stopnie kształcenia: niższy, dla młodzieży w wieku 10–14 lat życia i wyższy, dla młodzieży w wieku 14–19 lat. Uczniowie z lepszymi wynikami nauczania kierowani są do ogólnokształcącej szkoły wyższej (*AHS – Allgemeinbildende Höhere Schule*), trwającej 8 lat i kończącej się świadectwem dojrzałości. Pozostali uczniowie podejmują naukę w czteroletniej szkole głównej (*Hauptschule*), z której poprzez klasę politechniczną (*Polytechnischer Lehrgang*) droga prowadzi najczęściej do nauki zawodu systemem przemianym (dualnym), bądź w 3- lub 4-letnich średnich szkołach zawodowych lub w 5-letnich kończących się maturą zawodową, tzw. wyższych szkołach zawodowych (*BHS – Berufsbildende Höhere Schule*) – odpowiednikach polskich techników.

Cykl trzeci obejmuje kształcenie pomaturalne – kolegia, akademie, wyższe szkoły zawodowe oraz uniwersytety.

Aby zostać przyjętym do placówki kształcenia średniego zawodowego wyższego uczniowie muszą pomyślnie ukończyć ósmy rok nauki i zdać test dopuszczeniowy.

Absolwenci średnich wyższych szkół rolniczych, po zdobyciu trzyletniego doświadczenia nabywają prawo do używania tytułu „*Ingenieur*” i mogą prowadzić własne przedsiębiorstwo rolne.

Większość austriackich rolników zdobywa kwalifikacje systemem przemianym, które rozpoczyna się po ukończeniu szkoły przedzawodowej (politechnicz-

nej) i trwa trzy lata. Kwalifikacje zawodowe nabywane są w gospodarstwie, a równocześnie w szkole zawodowej uzupełniane jest wykształcenie ogólne.

Nauka zawodu systemem przemiennym kończy się egzaminem na tytuł wykwalifikowanego rolnika (wykwalifikowanego robotnika rolnego). Egzamin składany jest przed komisją zewnętrzną, złożoną z przedstawicieli szkoły, pracodawców i pracobiorców.

Zdanie tego egzaminu jest jednym z podstawowych warunków uzyskania (po kilku latach pracy w zawodzie i dalszym doksztalceniu) tytułu mistrza, a także dopuszczenia do zdawania matury zawodowej.

Warunkiem dopuszczenia do egzaminu na wykwalifikowanego rolnika lub zawodu pokrewnego jest ukończenie szkoły zawodowej lub nauki zawodu w gospodarstwie (lub innym, zgodnym ze zdobywanym zawodem przedsiębiorstwie) szkoleniowym.

Ponadto do egzaminu tego mogą przystąpić osoby, które wypełniły dziewięcioletni obowiązek szkolny, pracowali w tym zawodzie przez co najmniej 4 lata i ukończyli zgodną z wykonywanym zawodem szkołę zawodową lub którzy ukończyli 21 lat życia, pracowali w określonym zawodzie co najmniej 3 lata i ukończyli z wynikiem pozytywnym kurs przygotowawczy, trwający 120 – 240 (w zależności od landu).

Bez egzaminu tytuł powyższy mogą uzyskać absolwenci średnich szkół fachowych po co najmniej rocznej pracy w zawodzie, lub wyższych szkół zawodowych (*Höhere land und forstwirtschaftliche Lehranstalten*).

Najwyższym tytułem kwalifikacyjnym producentów-praktyków jest tytuł mistrza.

Warunkiem dopuszczenia do egzaminu na tytuł mistrza jest posiadanie tytułu robotnika wykwalifikowanego, udokumentowanie co najmniej trzyletniej pracy produkcyjnej (jako wykwalifikowany robotnik), ukończenie 21 lat oraz pomyślne ukończenie co najmniej 240-godzinne kursu przygotowawczego. Egzamin obejmuje część dotyczącą technologii produkcji, organizacji i zarządzania oraz pedagogiki pracy i zawodu. Częścią składową egzaminu jest pisemna praca domowa dotycząca analizy i urządzenia swojego gospodarstwa.

Egzamin składany jest przed komisją, złożoną z przewodniczącego, nauczycieli szkoły rolniczej, pracodawców i pracobiorców.

Oświata rolnicza w Danii [Butkiewicz 1995, Kupisiewicz 1995] rozpoczyna się po ukończeniu dziewięcio- lub dziesięcioletniej szkoły ogólnokształcącej (*Folkeskole*). W zasadzie obowiązkowa jednolita szkoła ogólnokształcąca trwa 9 lat. Jednakże szkoła ta często oferuje uczniom dodatkowy dziesiąty fakultatywny rok nauki, której celem jest stworzenie uczniom możliwości poszerzenia wiedzy ogólnej. Ogólnokształcąca szkoła powszechna (*Folkeskole*) ma dwa szczeble: I – podstawowy, obejmujący klasy od 1-7, II- niższy średni, obejmujący klasę 8-10.

W Danii uczniowie, którzy ukończyli naukę w *Folkeskole*, mają do wyboru trzy różne rodzaje kształcenia zawodowego:

- podstawowe kształcenie zawodowe,
- wyższe kształcenie handlowe (*HTX – Hojere Teknisk Eksamen*),
- wyższe kształcenie techniczne (*HHX – Hojere Handelseksamen*).

Kształcenie podstawowe zawodowe (*EFG – Erhvervsfaglige Grunduddannelsen*) składa się z dwóch części; każda z nich przewiduje staż w zakładzie pracy i naukę w szkole. Przyjmuje się tu młodzież po ukończeniu klasy dziewiątej, ale świadectwo ukończenia szkoły nie stanowi podstawy przyjęć. Pełny okres kształcenia zawodowego nie trwa na ogół dłużej niż cztery lata. Za konieczny wstępny warunek uznano powiązanie nauki szkolnej i kształcenia w przedsiębiorstwie rolnym. Istnieją dwie drogi kształcenia: szkolna i nauki praktycznej. Obie drogi łączą się na początku drugiego okresu nauki, po którym uczniowie (ii praktykan-ci) otrzymują to samo przygotowanie zawodowe. Niezależnie jednak, czy uczniowie najpierw uczęszczają na zajęcia szkolne, czy kształcenie praktyczne w przedsiębiorstwie, czas trwania i treści kształcenia są identyczne. Nauka w *EFG* kończy się egzaminem z przedmiotów zawodowych. Absolwenci otrzymują dyplom robotnika wykwalifikowanego.

Średnie kształcenie techniczne i handlowe (*HTX i HHX*), trwające trzy lata, oferuje cykle prowadzące odpowiednio do egzaminu wyższego technicznego i handlowego. Kończą się egzaminem po zdaniu którego umożliwiają wejście na rynek pracy lub wstęp na wyższą uczelnię.

Istnieje możliwość przechodzenia z formy podstawowego kształcenia zawodowego do cykli *HTX i HHX* i odwrotnie, jeśli szkoła uzna, że uczeń nadaje się do takiej zmiany.

Podstawowymi zasadami systemu oświaty rolniczej w Danii są: przemienność nauczania teoretycznego i praktycznego oraz nauczanie modułowe. Większość uczniów podejmuje naukę w szkołach rolniczych po ukończeniu dziesięcioletniej szkoły powszechnej.

W systemie modułowym nauka przebiega etapami (tzw. modułami) i trwa pięć lat.

Moduł 1. Daje podstawy kształcenia zawodowego. Jest to 6. miesięczny pobyt w szkole i 12-miesięczny pobyt na praktyce w gospodarstwie zaaprobowanym przez organizacje związane z edukacją rolniczą. Praktyka przebiega pod opieką nauczyciela. Po zaliczeniu modułu pierwszego uczeń ma kwalifikacje do podjęcia pracy jako pomoc na gospodarstwie (jest to I poziom kwalifikacji) i może podjąć naukę w zakresie modułu drugiego.

Moduł 2. Moduł ten to 18 miesięcy praktyki zawodowej i 6 miesięcy nauki w szkole. Czas trwania modułu 1 i 2 wynosi razem 3,5 roku, a zakończenie ich

daje tytuł „wykwalifikowanego rolnika”. Egzamin składa się przed komisją złożoną z nauczycieli i przedstawicieli organizacji rolniczych. Po zdaniu egzaminu uzyskuje się kwalifikacje do zarządzania jedną gałęzią produkcji gospodarstwa oraz przygotowanie do sporządzania krótkoterminowego planu produkcji. Uzyskaniem tytułu „robotnika wykwalifikowanego” kończy się przygotowanie zawodowe (robotnicze). Wykształcenie to daje kwalifikacje na poziomie II w pięciostopniowej skali europejskiej.

Moduł 3. Moduł ten, którego celem jest wykształcenia managera gospodarstwa (kierownika gospodarstwa), trwa 18 miesięcy, w tym 4 miesiące nauki szkolnej i 14 praktyki w gospodarstwach. Z owych 14 miesięcy praktyk zawodowych, 6 miesięcy musi być zrealizowanych w gospodarstwie rolnym, pozostały czas nauki może być realizowany poza rolnictwem – w wojsku, szkole handlowej, pracując za granicą itp. Ważnym zadaniem tego modułu jest opracowanie projektu urządzania i rozwoju gospodarstwa (biznesplanu). Po opracowaniu planu i otrzymaniu ocen pozytywnych z poszczególnych przedmiotów, młody rolnik otrzymuje „zielone świadectwo”, które upoważnia do zakupu gospodarstwa powyżej 30 ha i uzyskania na ten cel preferencyjnych kredytów oraz dotacji państwowych.

Moduł 4. Moduł ten pogłębia przygotowanie z zakresu kierowania i zarządzania przedsiębiorstwem. Warunkiem rozpoczęcia nauki jest ukończenie modułu trzeciego. Cykl trwa cztery miesiące. Moduł 4 kończy się pracą kontrolną i egzaminem z zakresu kierowania i zarządzania przedsiębiorstwem, ekonomiki przedsiębiorstwa, wiedzy o podatkach, strategii rozwoju gospodarstw, metod i instrumentów zarządzania oraz wiedzy społecznej. Absolwent tego modułu uzyskuje tytuł „kierownik gospodarstwa z zielonym dyplomem”.

Niektóre szkoły rolnicze mają przedmioty (kursy menedżerskie wyższego stopnia) dające możliwość uzyskania „zielonego dyplomu”, lub tytułu „ekonomisty rolnego”.

Kształcenie ekonomisty rolnego może się rozpocząć już po pierwszym module i trwa wówczas 4 lata: 2 lata praktyki zawodowej i 2 lata nauki w szkole. Po ukończeniu modułu drugiego istnieje możliwość zmiany profilu kształcenia na tzw. technika rolnictwa. Profil ten daje kwalifikacje do zatrudnienia w firmach sektora rolnego lub w ośrodkach doradztwa, a także nauczycieli szkół rolniczych.

Programy nauczania opracowywane są przez ściśle współpracujące: Ministerstwo Edukacji Narodowej, Związek Młodzieży Rolniczej, Związki Rolników, Związek Posiadaczy Drobnych Gospodarstw i wszystkie 23 szkoły rolnicze funkcjonujące w Danii.

Francuskie szkolnictwo zawodowe opiera się na modelu szkolnictwa ogólnego. Poziom umiejętności zawodowych określa się w większym stopniu w kategoriach: rodzaju wiedzy, treści nauczania oraz dyplomów niż w kategoriach

przydatności zdobywanej wiedzy dla uzyskania zatrudnienia. Rola państwa polega między innymi na scentralizowanym systemie wydawania dyplomów, polegającym na organizowaniu egzaminów końcowych, do których mają prawo przystąpić wszyscy uczniowie bez względu na to, czy uczęszczali do szkoły publicznej czy prywatnej [Butkiewicz 1995].

Główne cechy obowiązujących we Francji standardów szkolnictwa rolniczego dają się sprowadzić do następujących: różnorodność szczebli, kierunków i form kształcenia dających absolwentom różne poziomy dyplomów ukończenia danego rodzaju szkoły, modułowy układ programów nauczania, związek szkoły z zawodem poprzez staż integrujący.

Francja przyjęła sześciostopniową skalę poziomów kwalifikacji, liczoną w porządku malejącym. W zawodach rolniczych i gospodarki żywnościowej stosuje się we Francji na poszczególnych poziomach kwalifikacyjnych następujące tytuły [Ustawa 1997]:

Poziom VI – robotnik niewykwalifikowany, przyuczony do wykonywania prostych prac.

Poziom V -

- 1) Świadectwo CAPA (*Certificat d'Aptitude Professionnel Agricole*) – świadectwo zawodowej przydatności rolniczej. Jest to dyplom najniższego poziomu kwalifikacji rolniczych. Uprawnia do wykonywania zawodu jako wykwalifikowany robotnik w rolnictwie i zawodach pokrewnych. Świadectwo to uzyskuje się po ukończeniu 9-letniej szkoły ogólnokształcącej oraz dwuletniej nauki zawodu w szkole rolniczej, poparte praktyką zawodową.
- 2) Świadectwo BEPA (*Brevet d'Etudes Professionnelles Agricoles*) – dyplom zawodowych studiów rolniczych. Świadectwo uprawnia do wykonywania zawodu jako wykwalifikowany robotnik i do kontynuowania kształcenia w celu zdobycia matury zawodowej lub tytułu technika rolnictwa (NBTA).

Poziom IV –

- 1) *Baccalareat professionnel* (BAC.PRO.) – świadectwo matury zawodowej uzyskiwane po 4-letniej nauce w liceum rolniczym. Potwierdza wysokie umiejętności wykonawcze (robotnicze) i kompetencje jako kierownika gospodarstwa, otwiera drogę do nauki w policealnych szkołach rolniczych (BTSA).
- 2) *Brevet de technicien* (BTA) – dyplom technika rolnika. Upoważnia do pracy na stanowiskach zarezerwowanych dla techników, funkcji kierownika gospodarstwa (przedsiębiorstwa) oraz do dalszych studiów.

- 3) *Baccalareat technologique* (BAC.TECHNO) – matura technologiczna dyplom otwierający drogę do studiów rolniczych lub kursów, po których uzyskuje się kwalifikacje zawodowe.

Poziom III - Brevet de technicien superieur agricole (BTSA) – dyplom wyższego technika rolnictwa. Upoważnia do zajmowania odpowiedniego stanowiska jako kierownik przedsiębiorstwa lub funkcji starszego technika.

Poziom II i I - zarezerwowane są dla dyplomów wydziałów rolniczych studiów wyższych.

Możliwość zdobycia kwalifikacji jest różna zależnie od organu zatwierdzającego te kwalifikacje. W przypadku Ministerstwa Rolnictwa, możliwość ta jest otwarta dla wszystkich kandydatów niezależnie od tego, czy podejmują oni szkolenie początkowe, czy zdobywają kwalifikacje w trybie kształcenia ustawicznego, czy też są uczniami przyuczonymi do zawodu.

Szkolnictwo rolnicze we Francji podzielone jest na cykle, które posiadają specyficzne certyfikaty. Pomagają one określić kwalifikacje ucznia np. przy zmianie szkoły. Posiadanie certyfikatu pozwala na przerwanie nauki oraz jej kontynuowanie na nowo, nie zaczynając od początku cyklu nauczania.

Wobec dużej różnorodności dyplomów świadectw i innych certyfikatów, państwo francuskie prowadzi proces ich homologacji.. Większość tych certyfikatów można również zdobyć poprzez alternację lub kształcenie ustawiczne.

Treści świadectw czy dyplomów są jednolite na terenie całego kraju. Należy tu wyjaśnić, że świadectwo (*titre*) i dyplom (*diplome*) w języku francuskim bardzo często używane jest zamiennie. Z reguły jednak dyplom jest zastrzeżony dla kwalifikacji nadawanych przez Ministerstwo Edukacji, natomiast nazwę świadectwa otrzymują wszystkie inne certyfikaty. Warta podkreślenia jest możliwość podjęcia studiów wyższych we francuskim szkolnictwie rolniczym bez posiadania dyplomu dojrzałości.

W Holandii, szkolnictwo rolnicze podlega bezpośrednio Ministrowi Rolnictwa, Zasobów Naturalnych i Rybołówstwa, jednakże struktura kształcenia rolniczego w zasadzie koresponduje ze strukturą kształcenia w szkołach Ministerstwa Edukacji i Nauki.

W szkolnictwie średnim Holandii wyróżnia się następujące ciągi (typy szkół) [M. Butkiewicz 1995, „EURIDICE” 1998]:

- edukację przeduniwersytecką (*VWO – Voorbereidend Onderwijs*), trwającą 6 lat, tj. od 12-18 roku życia,
- wyższy poziom średniego szkolnictwa ogólnego (*HAVO - Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs*), trwający 5 lat, tj. od 12-17 roku życia,
- Niższy poziom szkolnictwa średniego (*MAWO – Middelbaar Algemeen Voortgezet Onderwijs*), trwający 4 lata, tj. od 12-16 roku życia,

- przedzawodowa szkoła średnia (*VBO – Voobereidend Beroepsondonderwijs*), trwająca 4 lata, tj. od 12-16 roku życia.

Zajęcia *VWO, HAVO, MAVO I VBO* wieńczy końcowy egzamin składający się z egzaminu szkolnego i krajowego. Egzamin szkolny przeprowadzany jest podczas ostatniego roku nauki i ma on charakter wewnętrzny, gdyż przygotowywany jest przez szkołę. Składa się z dwóch lub kilku przedmiotowych sprawdzianów ustnych lub pisemnych (lub też ustnych i pisemnych łącznie). Egzamin krajowy jest taki sam dla wszystkich szkół danego typu i jest przeprowadzany w tym samym czasie. Ocenę końcową stanowi średnia ocen z egzaminów szkolnych i egzaminu krajowego.

Przedzawodowe kształcenie rolnicze (*VBO*) nazywa się kształceniem przedzawodowym, gdyż nie jest końcowym etapem kształcenia, lecz przygotowuje uczniów do dalszej nauki w szkołach zawodowych niekoniecznie rolniczych. Pierwsze 2 lata przeznaczają się na nauczanie przedmiotów ogólnych i ogólnotechnicznych, pozostały czas nauki ukierunkowany jest na teoretyczne i praktyczne kształcenie zawodowe. W kształceniu tym przewiduje się realizację programu systemem indywidualnym umożliwiającym zdawanie egzaminu na szczeblu A (najniższym), B (średnim), C (wyższym) i D (najwyższym).

Średnie kształcenie rolnicze (tzw. II cyklu) realizowane jest w szkołach (w pełnym wymiarze godzin) lub w formie przemiennej (systemem dualnym). Kształcenie rolnicze II cyklu prowadzi do uzyskania tytułów:

- czeladnika (po dwóch latach nauki), który jest zapoznany z podstawowymi procesami i operacjami technicznymi niezbędnymi robotnikowi rolnemu do wykonywania zawodu;
- wykwalifikowanego rolnika (robotnika) – po trzech latach nauki, przygotowanego do zarządzania i prowadzenia małego gospodarstwa rolnego lub podejmowania pracy na stanowisku kierownika produkcji w przedsiębiorstwie rolnym;
- kierownika przedsiębiorstwa (gospodarstwa) albo specjalisty – po czterech latach, przygotowany jest do pracy na stanowisku zarządcy gospodarstwem rolnym odpowiadającym za całokształt produkcji i przetwórstwa produktów rolnych.

Po ukończeniu szkoły średniej i zdaniu egzaminu wstępnego możliwa jest nauka w wyższej szkole rolniczej (co najmniej 4-letniej), lub uniwersytecie rolniczym (trwającym 5 lat).

Powyższe poziomy kwalifikacyjne odpowiadają, w przyjętym przez Unię Europejską, pięciopoziomym standardzie kompetencji zawodowych – poziomowi II, III i IV.

Ważne cechy systemu zdobywania kwalifikacji rolniczych w Holandii to:

- drożność pozioma pionowa, umożliwiająca przechodzenie z przemiannych form nauki zawodu na formy szkolne i odwrotnie oraz osiąganie kolejnych poziomów wykształcenia zależnie od wyboru ucznia,
- wczesne wychowanie do pracy i wyboru zawodu,
- możliwość zdobywania zawodu fragmentami, poprzez system kształcenia modułowego,
- ścisłe powiązanie kształcenia zawodowego z potrzebami gospodarki oraz silne zintegrowanie kształcenia teoretycznego z praktycznym, poprzez obowiązkowe szkolenie w rolniczych centrach kształcenia praktycznego pod nazwą Centra Innovacji i Praktyki (*IPC*).

W Niemczech struktura systemu kształcenia zawodowego nie zmieniła się zasadniczo od pięćdziesięciu lat [Butkiewicz 1995, Krosny 2001, EGKS-EG-EAG 1995]. Podstawową rolę odgrywa, mający już ugruntowane tradycje, dualny system kształcenia, który polega na połączeniu kształcenia w zakładzie pracy (ok. 70% czasu) z kształceniem w szkole zawodowej. Siłą systemu polega na tym, że znajduje on narodowe wsparcie polegające na tym, że stanowi on spoistą organizację angażującą rząd federalny i rządy krajowe, pracodawców i pracobiorców oraz zrzeszające ich organizacje. Wszyscy ze swojej funkcji są dumni i czują się odpowiedzialni.

W odróżnieniu od Polski, gdzie ukończenie szkoły zawodowej kończy się nadawaniem uprawnień i tytułów zawodowych, w Niemczech ukończenie szkoły otwiera drogę do nauki w szkole o stopień wyższej i kończy się jedynie uzyskaniem świadectwa szkolnego lub dyplomu, natomiast tytuły kwalifikacyjne nadają powołane przez państwo komisje egzaminacyjne. W skład komisji wchodzi przedstawiciele organizacji zawodowych, szkoły i administracji państwowej. Opracowano szczegółową charakterystykę zawodową rolnika (*Ausbildungsberufsbild*) i wyprowadzono z niej wykaz umiejętności, które kandydat na rolnika musi w toku nauki opanować.

Ze względu na różne wymagania zawodowe niezbędne rolnikom producentom, a z drugiej strony pracownikom rolniczych placówek badawczo-rozwojowych, służb doradczych oraz pracownikom administracji rolnej, zachowano w Niemczech system dwóch dróg kształcenia:

- pracowników bezpośrednio zatrudnionych w produkcji – poprzez ciągle doskonalony system przemianny (dualny) i kształcenie ustawiczne;
- pracowników nauki, doradców, nauczycieli szkół rolniczych i administracji rolnej – poprzez system szkolny: gimnazja oraz wyższe uczelnie.

Konsekwencją tego są różne szczeble (etapy) rozwoju w zawodzie i różne hierarchie stanowisk, wymagające odpowiedniego wykształcenia i przygotowa-

nia zawodowego w każdej z grup. W produkcji, w tym w rolnictwie, wyróżnia się trzy poziomy kwalifikacyjne:

Poziom I – pracownik przyuczony do wykonywania prostych prac.

Poziom II – pracownik z pełnymi kwalifikacjami zawodowymi (ukończona szkoła zawodowa, nauka zawodu oraz złożony egzamin końcowy (*Abschlußprüfung*) przed komisją zewnętrzną, w skład której wchodzi przedstawiciele szkoły, pracodawców i akredytowanej komisji do spraw kształcenia.

Poziom III – mistrz w zawodzie. Warunkiem uzyskania tego tytułu kwalifikacyjnego w rolnictwie są: złożony egzamin końcowy z nauki zawodu, udokumentowana trzyletnia praktyka produkcyjna, ukończenie szkoły fachowej pierwszego stopnia (*Fachschule*), kursów dla kierowników gospodarstw i złożenie egzaminu mistrzowskiego.

Równoważne z tytułem mistrz w zawodzie są tytuły „rolnik po egzaminie państwowym” oraz „technik po egzaminie państwowym”. Tytuł rolnika po egzaminie państwowym uzyskuje się, jeśli rolnik po ukończeniu kształcenia zasadniczego odbył roczną praktykę, ukończył wyższą szkołę fachową (*Höhere Landbauschule*) i złożył egzamin przed komisją egzamin końcowy. Natomiast tytuł technika uzyskuje się, jeśli po spełnieniu podobnych warunków jak w przypadku „rolnika po egzaminie państwowym” kandydat ukończył, zamiast wyższej szkoły fachowej, technikum (*Technikerschule*). W Niemczech w sektorze produkcji rolnej istnieje 11 uznawanych zawodów rolniczych. Nie ma podziału na zawód wyuczony i zawód wykonywany. Zawód szkolny jest zarazem zawodem gospodarczym.

Podsumowanie i wnioski

1. Na przykładzie zaprezentowanych standardów kwalifikacji zawodowych nasuwa się wniosek, że istniejące w Unii Europejskiej standardy cechują się elastycznością oraz mają na celu zapewnienie możliwości zdobycia zatrudnienia w krótkiej i długiej perspektywie czasowej. Daje się zauważyć coraz ściślejsze precyzowanie efektów kształcenia oraz tworzenie jednolitego, obiektywnego sprawdzania osiągniętych wyników edukacyjnych i to nie tylko w obrębie szkoły lecz przez odpowiednie branżowe struktury organizacyjne. Tworzy się więc system kontroli osiąganych efektów niezależny od placówek szkolących. W rezultacie standardy kwalifikacji zawodowych pozwalają na osiągnięcie przejrzystości systemu edukacji, a to z kolei pozwala na porównywalność kwalifikacji zarówno w kraju jak i w skali europejskiej.
2. Można wyróżnić główne cechy systemu edukacji rolniczej w Unii Europejskiej. System edukacji rolniczej w UE:
 - zależy w dużym stopniu od ministra resortowego;
 - powstał z zamiarem kształcenia specjalistów najwyższej rangi, a wydawane dyplomy zorientowane są na trzy cele: nauczanie zawodowe, doskonalenie zawodowe i praktyka zawodowa;

- zapewnia różnorodność ofert kształcenia w zależności od zmieniających się potrzeb społecznych i gospodarczych; jest ściśle powiązany z przedsiębiorstwami, rolniczymi zawodowymi organizacjami, instytucjami badawczymi i rozwojowymi;
 - odpowiada na potrzeby rozwoju regionalnego i lokalnego; jest otwarty na zjawiska i otoczenie międzynarodowe.
3. W krajach Unii nie istnieje żaden „najlepszy” system standardów, który można by przyjąć jako model do naśladowania we wszystkich krajach. Nie jest to ani pożądane, ani praktyczne, aby istniał jeden standard jakości systemu kształcenia rolniczego w całej Europie oraz jakiś ogólnoeuropejski system jego oceny. Panuje jednak pogląd, co do potrzeby istnienia jakiegoś rodzaju wzorca europejskiego, który byłby wspólnym punktem odniesienia dla poszczególnych państw.
4. Analiza systemów oświaty i doradztwa rolniczego w Unii inspirowała do opracowania dla Polski projektu zintegrowanego systemu nauki, oświaty i doradztwa rolniczego. Tworzenie systemu powszechnej i spójnej oświaty rolniczej, budowanie jej potencjału materialnego i intelektualnego, powiązań z ogólnonarodowym systemem edukacji i praktyką rolniczą, stanowią problematykę, która powinna być uwzględniona w poszukiwaniu dróg dalszego rozwoju oświaty rolniczej w Polsce. Powinna temu sprzyjać wdrażana reforma systemu edukacji ponadgimnazjalnej.

LITERATURA

1. Allgemeinen und Beruflichen Bildung In der Europäischen Union: EGKS-EB-EAG, Brüssel. Luxemburg 1995.
2. Butkiewicz M. (1995): Standardy kwalifikacji zawodowych w wybranych krajach Unii Europejskiej i w Polsce. [w:] Model polskich standardów kwalifikacji zawodowych. Edukacja i Praca. Warszawa - Radom.
3. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji „EURIDICE”: Szkolnictwo średnie w Unii Europejskiej; struktury, organizacja i administracja. Warszawa, 2000.
4. Grootings P. (1993): Standardy kwalifikacyjne z perspektywy europejskiej: Współpraca, uznawanie, porównywalność i przejrzystość. [w:] System standardów kwalifikacji zawodowych. Materiały konferencyjne. Miedzeszyn 10 – 11 grudnia 1993 r. Biuro Koordynacji Kształcenia Kadr.
5. Krosny J. (2001): Oświata i doradztwo rolnicze w RFN. IRWiR, Warszawa.
6. Kupisiewicz Cz. (1995): Koncepcje reform szkolnych w wybranych krajach świata na przełomie lat 80 i 90-tych. Wydawnictwo „Żak”, Warszawa.
7. L'enseignement general, technologique et professionnel 1997-1998. Ministere de la l Agriculture et de peche. Paris, septembre 1997.

8. Tadeusiewicz G. (1997): Edukacja w Europie. PWN, Łódź.
9. Training level structures in European Union „Official Journal of the European Communities”, 1999 nr 1.

JÓZEF KOBYLECKI

SYSTEM KSZTAŁCENIA ROLNICZEGO W WYBRANYCH KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

STRESZCZENIE

System kształcenia rolniczego w Unii Europejskiej został przedstawiony na przykładzie Austrii, Danii, Holandii, Francji i Niemiec. Podstawowe jego cechy to przede wszystkim: przemienność nauczania teoretycznego i praktycznego, duży udział modułowego układu programów nauczania, różnorodność ofert oraz spójność systemu szkolnego z pozaszkolnym. Duży nacisk kładzie się na gruntowne przygotowanie praktyczne, które realizowane jest w szkołach oraz wyspecjalizowanych międzyszkolnych centrach kształcenia praktycznego.

W Unii nie istnieje jednolity, obowiązkowy dla wszystkich jej członków, system standardów kształcenia rolniczego. Podejmuje się jedynie działania zmierzające do stworzenia pewnego rodzaju wzorca, który byłby wspólnym punktem odniesienia dla poszczególnych państw.

W odróżnieniu od rozwiązań polskich, we wszystkich krajach Unii kształcenie zawodowe kreowane jest przez resorty rolnictwa, a w Holandii, Francji i Niemczech szkolnictwo rolnicze prowadzi i nadzoruje minister do spraw rolnictwa.

JÓZEF KOBYLECKI

AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM IN SELECTED EUROPEAN UNION COUNTRIES

SUMMARY

The system of agricultural education is presented through examples of Austria, Denmark, Holland, France and Germany. The basic feature of agricultural training in the countries of the Union are as follows: transformation of theory into practice, much attention is paid to module training program, the variety of suggestions and cooperation of school and outschool activities. Great stress is laid on thorough practical preparation which is realized in schools and specialized interschool practical educational centres.

It is not unique, obligatory for all its members, system of education in the Union. The attempt is made to make up a certain sample which could be common point of reference for individual countries. As far as the Polish solution is concerned in all the countries of the Union the professional education is performed by the agricultural departments, where as in Holland, France and Germany agricultural training is conducted and supervised by the Minister of Agriculture.